

Вилма Ковачевић

ПРИЛОГ ИСТРАЖИВАЊИМА САМОСТАНА Св. ФРАЊЕ У КОТОРУ

Локалитет с раније откривеним грађевинама и гробљем¹ је затечен у веома запуштеном стању. Остаци темеља појединих објеката и гробне конструкције нађене су у рушевном стању, надгробне плоче поломљене, а већина гробова отворена или затрпана разним отпацима. Локалитет је скоро читав обрастао дивљим растињем.

Програмом истраживања предвиђено је да се сви објекти открију, затим заштите од даљег пропадања и презентирају као археолошки парк. Радове је изводио Општински завод за заштиту споменика културе Котор 1989. године, а руководила је радовима аутор овог извјештаја. На дијелу терена који није био откривен налазило се неколико нових грађевинских објеката који су допринијели погоршању опште слике и онемогућили да се терен у цјелини истражи. Највише су погодила програм ископавања за увођење инфраструктурне градске водоводне, електричне и канализационе инсталације. Пошто ове сметње нису отклоњене комплекс није могао бити у цјелини истражен, па је тако и изостало и програмом предвиђено рашчишћавање и археолошко сондирање простора између гурдићког Св. Фрање и шурањског Св. Петра (види ситуацију терена).

Откопавање је започето у широком ископу скидањем насипа у правцу већ откривених зидова према југу. Затим су затечени отприлике на истом нивоу, с тим што су на појединим мјестима руинирани. Надгробне плоче, тј. остаци гробница, су на истом нивоу као и оне у предходним истраживањима. Нумерација новооткривених гробница је настављена на затечену. Бројеви

¹ П. Мијовић, *О касноантичким и средњовјековним гробљима Котора*, Боча 15—16, 1984, 161—192; ид., *Прадавне и давне културе Црне Горе*, Титоград 1987, 183—216.

нових гробница слиједи стару нумерацију — 200—226. Из ситуационог плана се види да основа новооткривених зидова представља основу готово читавог манастирског комплекса. У средишњем дијелу се налази клаустар, који је ишао око правоугаоног централног простора за самостански врт. Тај терен је без грађевина и на њему није нађен бунар, уобичајен у таквим клаустрима. Двориште је било подијељено зидовима на још један правоугаони простор у правцу запад-исток. По вези са ходником око читавог врта, види се да је приступ овом ограђеном простору био са западне стране. Ходник око врта је испуњен гробницама у низу, један до друге, са све четири стране. Гробне плоче су нађене у нивоу пода. Готово све гробнице су без натписа и украса изузев три: бр. 206,211,213. Као и у другим самостанима, дугом употребом ходника натписи и рељефи су остали једва видљиви у појединачним детаљима, тако да нису могли бити идентификовани.

Прва сачувана гробница бр. 206, покривена је монолитном плочом од локалног бијелог камена преломљеног у неколико фрагмената. На плочи је знак занатлијског еснафа којем је припадао сахрањени. Претстављао је вјероватно стругач за обраду коже. Никаквих трагова натписа није нађено.

Гробница бр. 211 такође је покривена монолитном надгробном плочом, преломљеном у четири фрагмента. У горњем дијелу има рељефно приказан грб са штитом и у његовом пољу развијеном заставом на штапу. Грб је троугаоног облика са лучним странама. На горњем дијелу има и лучни привјесак. Ни на овој плочи нису видљиви трагови натписа. Међу нађеним грбовима у Котору знак заставе није нађен, па се не може утврдити којој братовштини или породици је припадао.

Гробница бр. 213 је правоугаона монолитна камена плоча преломљена готово по средини у два дијела. У горњем дијелу има натписно поље и испод њега грб. Натпис гласи: S(EPVLTV-RA) D... VICENCIO ... RESE-ET-E ... SVIS... (Sepultura de Vicencio et Rese et heredis suis). Ово име није могло бити идентификовано према подацима Историјског архива Котор. У троугластом пољу штита грба са савијеним привјеском постављене су три косе траке с лијева на десно. Преко њих у лијевом дијелу поља постављена су два инструмента сучељна један према другом. Инструменти претстављају варијанте клијешта које асоцирају на припадност сахрањеног љекарском цеху. Ни помоћу овога грба није могло бити идентификовано занимање у натпису поменутог покојника.

Изван ходника са источне стране, у једној прислоњеној просторији нађена је скупина од шест гробница бр. 220—225. Грбови су од исто таквих надгробних плоча као горе наведене на којима нису сачувани ни грбови, ни натписи. Просторија је саставни дио сакристије која је попречним зидом подијељена у два

дијела. У раније откривеном дијелу сакристије нађен је под од мљевене опеке са кречним малтером. На касније откривеном дијелу овај слој је нестао.

Источно од сакристије нађена је још једна гробница у простору ограђеном са три стране, док је четврта зидна конструкција уништена. Гроб је покривен монолитном каменом плочом без икаквих знакова.

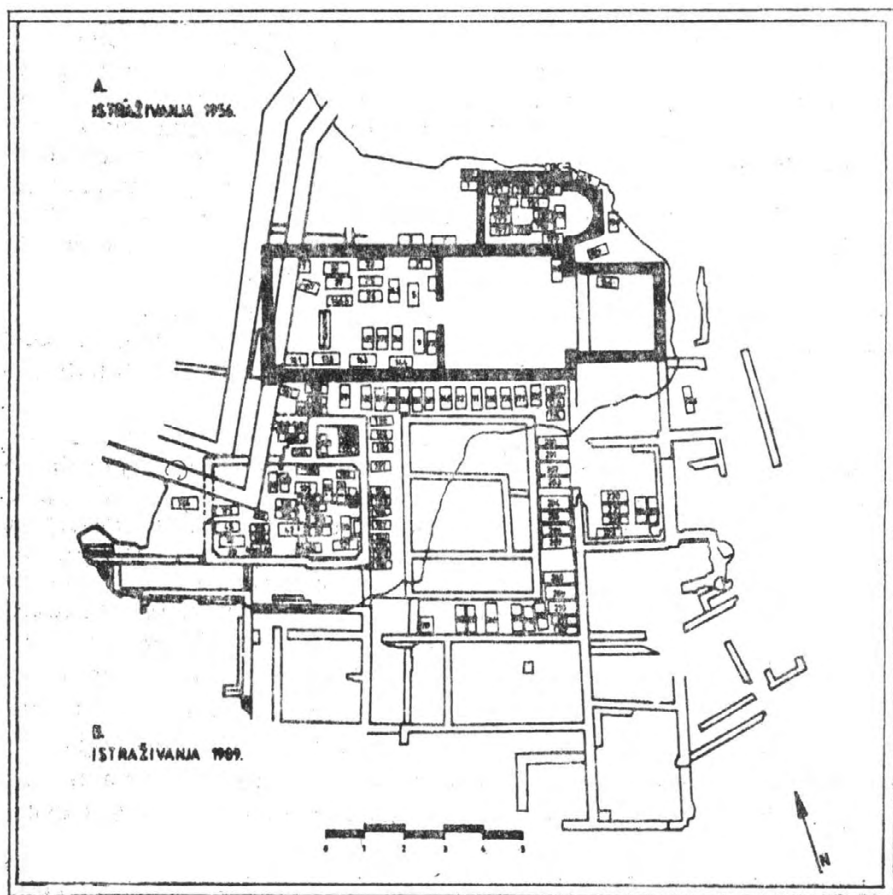
По распореду гробница види се да се пробље више није ширило према истоку. Према гравири издатој у Амстердаму прије рушења манастира види се да су у зиду који је ограђивао самостан према сјевероистоку биле у угловима подигнуте двије куле, вјероватно стражарнице. Јужна је допирала до потока који је одвајао самостански комплекс од ренесансног врта породице Болица. Друга је била ближе сјеверном углу оградe. На тој страни је нађен остатак веома масивног темеља и зида који је, по свој прилици, припадао једној од те двије куле.

Остали дио комплекса са сјеверне и источне стране није откривен; још се налази под насипом из 1657. године, када је манастир порушен по налогу млетачких власти. На том дијелу је подигнута једна већа грађевина.

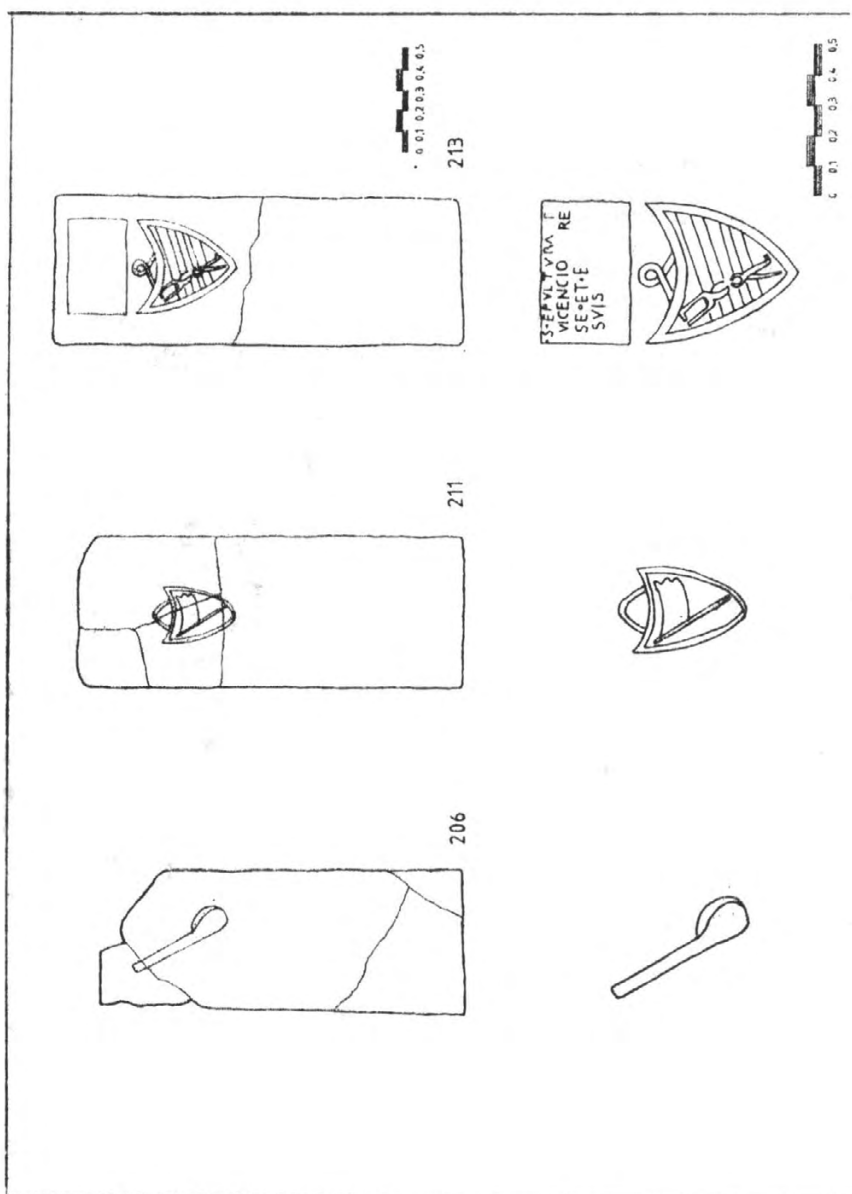
Простор од самостана према мору био је отворен. Прије рушења самостана пут је водио са источне стране подножјем брда мостом преко потока поред капије самостана према јужној градској капији. Осим приказаних објеката са јужне и источне стране откривено је још неколико просторија, вјероватно сукцесивно једна на другу додаваних у разним временима до рушења самостана. Само на основу остатака правоугаоних и квадратних основа а без архитектонских фрагмената врата и прозора и евентуалних скулптура и осталих археолошких налаза, још се не може утврдити њихова намјена. Ископавања на терену према опатији св. Петра можда ће показати какву је диспозицију и намјену имао овај комплекс у том дијелу урбаног плана предграђа, који је можда обухватао оба локалитета — Шурањ и Гурдић.

Преко овог локалитета на простору према мору млетачке власти су изградиле засвођен ходник са пушкарницама који је водио од јужних градских врата према југу, а затим савијао према мору. Остатак дијела тог ходника као и сами темељи виде се и данас на терену. Зазидани преградни зид је сад пробијен да би овај сачувани дио био стављен у савремену функцију.

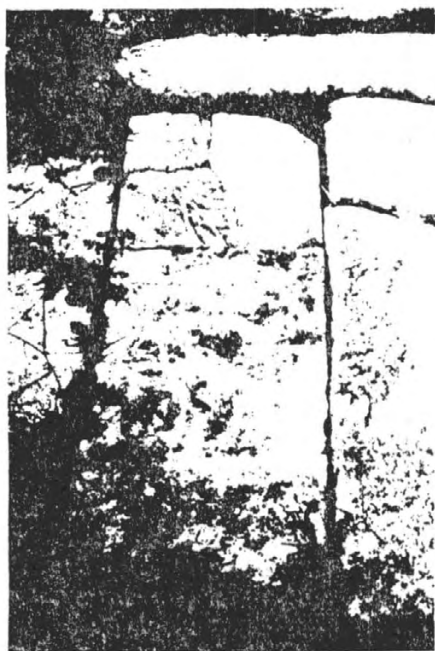
Вријеме трајања самостанског комплекса св. Фрање је детерминисано и потврђено архивским подацима од подизања 1288. године, па до његовог рушења 1657. године.

Котор, план грађевина и гробница Св. Франје у Гурдињу (по П. Мијовићу и В. Ковачевић)

Котор, сл. 1 — новооткривене гробнице у Гурдињу; сл. 2 — гробница бр. 211; сл. 3 — гробница бр. 213 (Фото В. Ковачевић)

Котор, новооткривене гробнице у Гурдињу

Vilma Kovačević

CONTRIBUTION TO THE RESEARCH ON THE MONASTERY
St. FRANJO IN KOTOR

Summary

Since it was neglected for a long time, monastery site in Gurdić (Kotor) was cleaned up and under the guidance of signed author the archeological research was continued. Earlier there were found the remnants of cistercian St. Franjo church with the chapel of St. Catherine and some big pieces of the coat of arms in clausters and churches. Some newly discovered parts of clausters and graves were added to these. Although the site has been put in order and fenced, the permanent arrangement will be done no sooner than the embankment between it and the neighbouring monastery St. Peter, in Sauranj, is removed. This monastery dates from the year 804 and was pulled down since this site next to it was chosen for building the Franconian monastery.

